

DAVALININ DAVADA HAZIR BULUNMASINI SAĞLAMAYA YÖNELİK BİR USUL HUKUKU TEMİNATI OLARAK ROMA HUKUKUNDA VADIMONIUM KURUMU

Araş. Gör. Dr. Sevgi Kayak*

Giriş

Roma hukukunun incelemeye muhtaç karanlıkta kalmış konularından pek çoğu ya günümüz hukukunun temel kavramlarına kaynak teşkil etmekte ya da geçmişi fazla bilinmeyen bazı kurumların tarihteki ilk uygulama örneklerinin habercisi olabilmektedir. Roma teminat hukukunun yapı taşlarından biri olarak *vadimonium* bu kurumlardan biridir. Aynı ihtiyaçların aynı ya da benzer kurumları ortaya çıkarmasının kaçınılmaz olduğu dünyamızda *vadimonium*, isimlendirmeler veya kullanılan hukuki araçlar az veya çok gelişmiş olsa da eski çağ insanının teminat fikri ile günümüz modern insanının teminat fikri arasında çok fazla bir fark olmadığını gösterir. Geçirdiği değişimler ve yaşadığı dönüşümlerle Roma hukukunda bile gözden kaybolmuş ve unutulmaya yüz tutmuş *vadimonium* Roma şekilciliğinin ürünü olarak Roma hukukuna özgü kabul edilse de sahip olduğu mekanizma ile temel teminat türlerinden biri olmayı başarabilmiştir.

Vadimonium Roma yargılama hukukunda davalının mahkemede hazır bulunmasını sağlama araçlarından biridir. Mutlaka tarafların katılımını gerektiren, taraflar hazır bulunmuyorlarsa devam etmesine izin verilmeyen Roma özel hukuk yargılamasında *vadimonium*, davalının hazır bulunacağına söz verilmesi ile ister istemez bir teminat işlevine sahip olmuştur. Başlangıçta üçüncü kişiler tarafından verilen ve zamanla davalıların kendi hesaplarına yaptıkları taahhütlere dönüşen bu kurum ile davalının mahkemede hazır bulunmaması ve bu yüzden yargılamaya devam edilememesi riski güven altına alınırdı. Teminat kurumlarının birbirinden kesin çizgilerle ayrılmadığı ilk zamanlarda sınırları belirlenmiş ve adı konmuş bir kurum olmasa da *vadimonium*'un teminat işlevini üstlendiği bir gerçektir.

Hukuki kurumların ve bunlar içinde özellikle de teminat kurumlarının çoğunun kökenlerinin çok eskilere dayanması beraberinde başka bir sorunu getirir. Günümüz teminatlarının tarihte yaşayan canlı örnekleri olsalar da pek çok kuruma ilk elden ulaşmak mümkün olmamaktadır. Bilgi kaynaklarının yetersizliği, çoğunlukla ikincil verilerden yararlanılmak zorunda kalınması ulaşılan sonuçların güvenilirliğinden her zaman şüphe etmeyi gerektirmekte, değişik yorum ve fikir ayrılıklarına yol açmaktadır. Hemen belirtelim ki

---

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Ana Bilim Dalı

vadimonium da hakkında kesin ve net bir yargıya ulaşmanın mümkün olmadığı böylesi kurumlardan biridir. Nitekim kurumun hukuki niteliği halen tartışmalı olup üzerinde henüz bir görüş birliğine varılabilmiş değildir.

Bu doğrultuda çalışmamızın amacı, Roma hukuk yargılamasında dahi zaman içinde gözden kaybolmuş ve bu sebeple bugün incelemeye değer bulunmayan, ama aslında Roma teminat hukukunun ilk örneklerinden birini teşkil etmesi nedeniyle son derece önemli olan *vadimonium* ele almaktır. Bu amaçla ilk olarak *vadimonium*un anlamı üzerinde durulacak ve kavram olarak neyi ifade ettiğini sorgulanacaktır. Sonrasında, *vadimonium*un son derece tartışmalı olan hukuki niteliği ve işlevi, ileri sürülen görüşler de yorumlanarak ortaya konmaya çalışılacaktır. *Vadimonium*'un benzer kurumlardan farkı bu çerçevede değerlendirilecek ve en az hukuki nitelik kadar belirsiz olan *vadimonium*'un şekline de yine bu bağlamda yer verilecektir. *Vadimonium*'un yüklendiği işleve ve taşıdığı öneme uygun olarak hükümlerine değinilerek çalışmamız tamamlanacaktır.

I. Kavram

Vadimonium, en genel anlamıyla davalının mahkemede hazır bulunmasını sağlama aracı olarak tarif edilir¹. Bu araç, kendisine husumet yöneltilen bir kişinin davalı sıfatıyla, belirlenen gün ve yerde magistra karşısında hazır bulunacağına dair davacıya yapılan sözlü bir taahhütten ibarettir².

Vadimonium'u tanımak için elimizdeki bilgi kaynakları bugün çok yeterlidir. Öyle ki Roma'nın kanunî dava sisteminin uygulandığı dönemden kalma birkaç metin³ ve sonraki yazarlara ait bazı belgelerden⁴ fazlasının bulunmadığını söylemek yanlış olmaz⁵. Bu kaynaklar arasında en çarpıcı olanı şüphesiz Gaius'un *Institutiones*'inin 4. kitabının 184. parçasıdır:

Cum autem in ius vocatus fuerit adversarius, neque eo die finiri poterit negotium, vadimonium ei faciendum est, id est ut promittat se certo die sisti.

¹ **Fliniaux, A.**, “*Vadimonium*”, Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines (d'après les textes et les monuments), contenant l'explication des termes, Tome V (T-Z), Paris t. y., s. 618; **Umur, Ziya**, Roma Hukuku, Tarihi Giriş-Kaynaklar-Umumi Mevhumlar-Hakların Himayesi, İstanbul 1984, s. 565; **Umur, Ziya**, Roma Hukuku Lügatı, İstanbul 1983, s. 221; **Debray, L.**, “*Le Vadimonium* sous les Actions de la Loi”, NRHD 1910, Vol. 34, s. 525.

² **Monier, Raymond**, Manuel de Droit Romain, Les Obligations, 5.éd., Paris 1954, s. 27; **Fliniaux**, s. 618; **Petit, Eugène**, Traité Élémentaire de Droit Romain, 9. éd. (revue et augmentée), Paris 1925, s. 676. N. 718; **Huvelin, Paul**, Cours Élémentaire de Droit Romain, (La procédure, les personnes, les droits réels, les successions et donations publié par les soins de Raymond Monier), Paris, 1927, s. 172-173.

³ Örnek olarak bkz. Plautus, **Rudens**, 777; Plautus, **Persa**, 289
[[Çevrimiçi] <http://www.thelatinlibrary.com> (27.09.2010)].

⁴ Örnek olarak bkz. Varro, **De Lingua Latina**, vi, 74
[[Çevrimiçi] <http://www.thelatinlibrary.com/varro.u6.html> (27.09.2010)].

⁵ Debray, s. 521.

Davacı mahkemeye davet edildiği zaman, o gün (içinde) iş (dava) bitirilememiş olursa, ona (davacıya) bir *vadimonium* yapılarak kendisinin kesin olarak hazır bulunacağı günü vaat eder.

Metinde *vadimonium*, mahkemeye davet edilmiş ve bu davete icabet etmiş olan davalının, aynı gün içinde bitirilemeyen ve bu sebeple saptanmış sonraki bir günde devam edecek yargılamaya tekrar katılacağını söz verdiği bir taahhüt olarak açıklanmaktadır. Buna göre, en az bir kez magistra huzuruna çıkmış davalı, yargılamanın o gün içinde tamamlanamaması halinde, tekrarlanacak olan yargılamaya yeniden katılacağını karşı tarafa taahhüt etmiş olurdu. Çağrıldığı davaya katılmış olmasına rağmen, herhangi bir nedenden dolayı aynı gün içinde sonuçlandırılmayan ve sonraki günlerde devam edecek yargılamaya, yine aynı şekilde katılacağına dair davalıya verdirilen bu söz sayesinde yargılama prosedürü güven altına alınmış olurdu. Zira, bir sonraki yargılamada da hazır bulunacağını taahhüt eden bir davalı dava sonunda mahkumiyet kararı çıkacak olsun veya olmasın verdiği sözü tutmak zorunda olduğu ve eğer aksi yönde davranacak olursa ayrıca bir külfet altına gireceğini bildiği için henüz bitirilmemiş yargılamaların sonuçlanacağına dair bir inanç oluşurdu⁶.

Gai. I. 4, 184 üzerinden okunduğu zaman, *vadimonium*'un Roma'nın ilk devirlerindeki yargılama sürecinin katı şekilcilik anlayışının ortaya çıkardığı bir usul hukuku kurumu olduğu gözlenir. Roma'nın ilk sistemli yargılama usulü olan *legis actio*'larda⁷, davalının yokluğunda mahkeme görülmezdi. Sadece davalı açısından değil, davacı açısından da geçerli olan bu uygulama karşısında, taraflardan birinin yargılama sırasında hazır bulunmaması davaya devamı engellerdi. Tarafların hazır bulunması zorunluluğu, davanın açılmasından sona ermesine kadar yargılamanın tüm aşamalarında aranırdı. Roma hukukunda yargılama taraflarca yürütülmesi gereken bir işlem olarak kabul edildiğinden, gerek davanın açılması gerek açıldıktan sonra bir takım işlemlerin yapılması ve belli sözlerin söylenmesi ile davanın devamı tarafların varlığına bağlıydı. Hâkimin kararının isteyebilmek için taraflar arasında mevcut bir

---

⁶ **Umur**, Roma Hukuku, s. 565.

⁷ *Legis actio* usulü, Roma'nın Cumhuriyet döneminden başlayarak Principatus devrinin ilk zamanlarını da kapsayacak şekilde yargılama sistemine hakim olan özel mahkemeler düzeninin (*ordo iudiciorum privatorum*) ilk usulüdür. *Legis actio*, sözlük anlamıyla "kanuni dava" demektir. Bundan kasıt, davaların kanun tarafından ihdas edilmesi, belirli şekil ve kalıplarda olması ve günlük hayatta konusu ne olursa olsun tüm uyumsuzlukların ancak kanun tarafından ihdas edilmiş bu dava kalıplarından birine uyuyorsa dava konusu yapılarak çözüme bağlanabilmesidir. Bu dava kalıpları *legis actio per sacramentum*, *legis actio per iudicis per postulationem*, *legis actio per conductionem*, *legis actio per manus iniunctionem*, *legis actio per pignoris captionem* olmak üzere beş adetti. Bunlardan ilk üçü kimin haklı kimin haksız olduğunu tespit ve haksız olanın mahkum edilmesine yönelik medeni usul hukukuna, diğer ikisi ise hakkın elde edilmesine yönelik icra hukukuna ilişkindir (**Umur**, Lügat, s. 112). *Legis actio*'ların en önemli özelliği sıkı şekilcilikleridir zira kanunun koyduğu bu dava şekillerinden başka bir dava hakkı verilmezdi. Bu sebeple taraflar arasındaki uyumsuzluk, konusu ne olursa olsun bu dava kalıplarından birine uymak zorundadır, aksi takdirde dava hakkı tanınmaz ve hakkın takibi yapılmazdı (**Tahiroğlu, Bülent/Erdoğan, Belgin**, Roma Hukuku Dersleri, Tarihi Giriş-Hukuk Tarihi-Genel Kavramlar-Usul Hukuku, Dördüncü Basım, İstanbul, 2005, s. 220).

uyuşmazlığın bulunması ve uyuşmazlığın bulunup bulunmadığının ise, ancak tarafların *magistra* önünde yapacakları beyanlarından ve karşılıklı konuşmalarından çıkarılacak olması nedeniyle *legis actio* usulünde gıyapta yargılama gelişmemiştir⁸. Üstelik tarafların hazır bulunması zorunluluğu, oldukça katı bir biçimde kabul edilmiş, herhangi bir meşru sebepten dolayı davalı ya da davacı olamayacak kişilerin, kendi yerlerine bir başkasını göndermelerine izin dahi verilmemiştir⁹. Davada temsil yasağının bu denli katı uygulandığı bir sistemde *vadimonium*'ün taşıdığı yaşamsal önem tartışmasızdır. Tarafları bulunmadığı için hiç açılmayacak ya da bir kez açılabilir davalıya katılmadığı için devam edemeyecek bir yargılama, ancak *vadimonium* sayesinde sonuçlanabilir. Başlamış olan bir yargılamanın ilk aşaması olan *in iure* gün içinde bitirilemediği takdirde zorunlu olarak bir sonraki güne ya da saptanacak daha ileriki bir tarihe ertelenir. Bu durumda dava açılırken mevcut olan davalının gelmemesi ve bu yüzden yargılamaya devam edilmemesi tehlikesi ertelenen davalar için de söz konusu olacaktır. Böyle bir olasılıkta dava açılabilir davalıya hiçbir anlamı olmayacak, davalının katılmaması yüzünden yapılacak ikinci yargılama da sürüncemede kalabilecektir. *Vadimonium*, bu olumsuz durumun önüne geçmek için yaratılmış bir kurumdur. Aynı gün içinde bitirilemeyen ve bu sebeple davalının katılımını gerektiren davalarda davalıya yeniden katılma yükümlülüğü getirilerek yargılamanın gelecekte de devam etmesi ve sonuçlanması *vadimonium* ile sağlanır¹⁰.

Hukukî bir kurum olarak ilk izlerinin *legis actio*'lar döneminde görüldüğü *vadimonium*, *legis actio*'lardan sonra *formula* usulünde¹¹ de varlığını

⁸ Tarafların hazır bulunmaması halinde davanın yürütülemeyeceği kuralı daha sonraları bir özdeyiş gibi ünlenmiştir: “*Nemo alieno nomine lege agere potest* (Hiç kimse başkası adına dava yürütemez)”. Bu hususta bkz. D. 50.17.123 pr.

⁹ Bununla birlikte bazı zorunluluklar ister istemez bu sert tutumu yumuşatmış ve başkası adına dava yürütülemeyeceği kuralına bazı istisnalar getirilmesine uygun zemin hazırlamıştır. Bunların başında savaş ya da Roma halkına hizmet için uzakta bulunan bir Romalı'nın mallarının çalınması durumunda davalarda onu temsil eden bir başkasının bulunabileceği esası gelir. Yine, Roma devletine karşı işlenmiş bir suçtan dolayı herhangi bir Roma vatandaşı Roma devleti yerine dava açabilir. Bundan başka, bir kimsenin hür veya köle olduğu iddia ediliyorsa bu kimse kendisi ile ilgili davaya katılamaz, bir başkası aracılığıyla temsil edilebilir. Bütün bunların dışında fiil ehliyetleri olmadığı için davalı ya da davacı olamayacak kişiler de kendilerini her zaman vasi ya da kayyımları vasıtasıyla temsil ettirebilirlerdi (**Çelebican Karadeniz, Özcan** Roma Hukuku, Tarihi Giriş-Kaynaklar-Genel Kavramlar-Kişiler Hukuku-Hakların Korunması, Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Dokuzuncu Baskı, Ankara, 2004, s. 279).

¹⁰ **Umur**, Roma Hukuku, s. 529; **Debray**, s. 521 vd. ile s. 525.

¹¹ Roma'nın özel mahkemeler düzeninde *legis actio*'lardan sonra uygulanan usul *formula* usulüdür. Formula, dava formülü anlamında kullanılır, davanın izleyeceği program hakkında hakime talimat veren, belli sözcüklerin yazılı bulunduğu bir belgedir. Uyuşmazlık taraflarını dinleyen *magistra* bu uyuşmazlığın takibini uygun görürse buna uygun bir dava hakkı tanır ve bunun için bir *formula* hazırlardı. *Formula*'da tarafların seçtikleri hakim ya da hakimlerin isimleri yazılır, arkasından davalının iddiası belirtilir ve iddianın ispatı halinde hakime davalıyı mahkum ettirmesi aksı takdirde beraat ettirmesi emredilirdi (**Umur**, Lügat, s. 75; **Öztek, Selçuk**, “Roma Medeni Usul Hukukunun Ana Hatları: Törenden Şekle; Hususi Adaletten Devlet

nispeten devam ettirmiştir. *Legis actio* usulünün taraflar için getirdiği davada hazır bulunma yükümlülüğü *formula* usulüne de sirayet ettiği için *vadimonium*, *formula* usulünde de kendisine uygulama alanı bulabilmiştir. Tıpkı *legis actio* usulünde olduğu gibi *formula* usulünde de dava, tarafların hazır bulunması ile açılır, davacının dava konusunu açıklayarak magistra'dan dava hakkı istemesi ile devam eder. Davanın ilk aşaması olan bu bölümde magistra davalıya da söz hakkı verir ve dinledikleri doğrultusunda davacının iddiasını incelemeye değer bulursa dava hakkını tanıdığı dava konusunu açıklayan uygun bir *formula* hazırlardı¹². *Formula* usulünde *legis actio*'dan farklı olarak yapılacak olan *litis contestatio*'nın¹³ tarafların anlaşmasına dayanması zorunluluğu giyabi mahkeme usulünün *formula* usulünde de gelişmesini kesin olarak engellemiştir¹⁴. Eğer dava aynı gün içinde tespit edilemezse, sonraki bir tarihte tekrar görülecek ve *litis contestatio* ancak o tarihte yapılabilecek demektir. Bu durumda bir kez magistra huzuruna gelmiş olan davalının, *in iure* aşması o gün içinde bitirilemediği veya davanın tespiti sonucuna varılamadığı ya da huzuruna çıktıkları magistra'nın yetkili olmaması gibi nedenlerle yeniden yapılacak yargılamaya bu kez katılmaması riskini bertaraf etmek için alınacak tek önlem davalıyı *vadimonium* taahhüdüne zorlamaktır¹⁵.

Vadimonium, teknik anlamına Gai. I. 4, 184'de kavuşmakla birlikte bu kurumdun bahseden bilgi kaynakları daha eskidir. Genellikle bazı edebi eserler veya dramatik sahnelerden çekebileceğimiz bir kavram olarak *vadimonium*¹⁶,

---

Adaletine”, İÜHF 1985, Cilt: 51, S. 1-4, s. 346 vd.). Ayrıntılı bilgi için bkz. **Tahiroğlu/Erdoğan**, s. 224 vd.

¹² **Tahiroğlu/Erdoğan**, s. 231.

¹³ *Litis contestatio*; davanın tespiti anlamındadır. Roma'nın özel mahkemeler düzeninde gerek *legis actio*'lar gerek *formula* zamanında görülen *litis contestatio* bu düzene özgü bir işlemdir. Özel mahkemeler düzeni iki aşamalıdır: Magistra önündeki aşama “*in iure*” ve hakim önündeki aşama “*apud iudicem*”. Birinci aşamadan ikinci aşamaya geçilmesi *litis contestatio* ile gerçekleşir. Magistra önündeki aşamada, aralarında uyuşmazlık bulunan taraflar bu uyuşmazlığın çözümü için magistra huzuruna geldikleri zaman kendi iddia ve savunmalarını dile getirir, maddi vakıalarını anlatırlar. Bundan sonra magistra bu iddia ve savunmalara göre dava hakkı tanıyıp tanımama kararını verir. Karar dava hakkı tanımak yönünde olursa magistra, *litis contestatio* ile uyuşmazlığın konusunu ve tarafların iddia ve savunmalarını açıklayarak davanın tespitini yapar. Bu aşamadan sonra ise hakim önündeki aşama başlar ve artık hakim önünde maddi vakıaların değiştirilmesi ya da yeniden tartışılması imkansızlaşır. İşte maddi vakıaların tespitinin yapılarak bir sonraki aşama olan hakim önündeki yargılamaya geçilmesi ve hakim önünde maddi vakıaların yeniden tartışılmasının engellenerek doğrudan kararın verilmesi *litis contestatio* ile olurdu. (**Umur**, Roma Hukuku, s. 541 vd. ile s. 569 vd.; **Umur**, Lügat, s. 128; **Sungurtekin Özkan, Meral/Türkoğlu Özdemir, Gökçe**, Roma Hukukundan Günümüze Medeni Yargılamanın Esasları, Ankara 2008, s. 13-14).

¹⁴ **Umur**, Roma Hukuku, s. 559.

¹⁵ **Umur**, Roma Hukuku, s. 565.

¹⁶ *Vadimonium*'dan dolayı olarak bahseden bir kaynakta Cicero, *vadimonium* sözcüğünü açıkça anmasa da genç bir çocuk lehine devlet ile yapılan *vadimonium*'dan bahsetmektedir; zira “...*res publica accepisset vadem*, ...” diyerek *vades*'in kabul edildiğinden bahseder. Cicero, **Epistulae ad Brutum**, i, 18, 3

[(Çevrimiçi) <http://www.thelatinlibrary.com/cicero/adbrutum.shtml> (27.09.2010)].

bu tür metinler üzerinden okunduğu zaman da yine mahkemede davalının hazır bulunmasını sağlama aracı olarak görülür¹⁷. Bu metinlerin birinde *vadimonium* ile ilgili şu cümleler yer almaktadır:

Varro, De Lingua Latina VI, 74 şöyledir:

Sponsor et praes et vas neque idem, neque res a quibus hi, sed e re simili. Itaque praes qui magistratu interrogatus, in publicum ut praestet; a quo et cum respondet, dicit praes. Vas appellatus, qui pro altero vadimonium promittebat. Consuetudo erat, cum reus parum esset idoneus inceptis rebus, ut pro se alium daret; ...

Sponsor, praes ve *vas* ne aynıdırlar ne de onlar tarafından (üstlenilen) işler, fakat benzerdirler. Buna göre halk önünde temin ettiği için magistra'nın sorguladığı *praes*'tır ki mahkemeye çıktığı zaman onun tarafından *praes* denir. *Vas* olarak isimlendirilen kişi başkasının yerine *vadimonium* vaat ediyordu. Gelenekti, hazır bir davalı başkasının vereceği şeyi kendisi taahhüt ettiği için (henüz) üstlenecek bir davalıdan daha uygundu;...

Vadimonium taahhüdünde bulunan kişiler "*vas*" ya da çoğulu "*vades*" olarak adlandırılır¹⁸. *Vades*'in hukuki rolleri ve sorumlulukları tartışmalı olmakla birlikte *vadimonium*'un ilk örneklerinde davalının mahkemede hazır bulunmasını sağlayamadıkları takdirde bu kişiler için bir tür koruyucu ya da gözaltında tutucu hapis cezası öngörüldüğü, sonraları ise bunların belli bir miktar para ödemekle yükümlü tutuldukları gözlenir¹⁹.

Vadimonium hem özel hukuk yargılamasında hem de ceza yargılamasında dikkati çeken bir kurumdur. Ancak hangisinde daha önce ortaya çıktığı net olarak ortaya konulamamaktadır. Yapılan bir tespiti göre²⁰, kamu *vadimonium*'unun ilk çizgileri suçluların elde tutulması amacıyla özel hukuk *vadimonium*'u örnek alınarak yaratılmıştır. Buna göre²¹ kurum, ilk kez özel hukuk alanında ortaya çıkmış, suçluların cezalandırılabilmesi amacıyla daha sonra ceza hukuku alanına geçmiştir.

Vadimonium sayesinde iki tarafın hazır bulunduğu, ancak aynı gün içinde bitirilemediği için bir sonraki tarihe ertelenen yargılamaların geleceği

¹⁷ Debray, s. 525.

¹⁸ Plautus, **Persa**, 289 [(Çevrimiçi) <http://www.thelatinlibrary.com> (27.09.2010)].

¹⁹ Debray, s. 526.

²⁰ Fliniaux, s. 619. *Vadimonium*'u özel hukuk ile ilgisi olmayan salt bir kamu hukuku kurumu gibi ele alan görüş için bkz. **Cuq, Edouard**, "*Intercessio*", Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines (d'après les textes et les monuments), contenant l'explication des termes, Tome III, Partie I (H-I-J-K), Paris t. y., s. 551.

²¹ Fliniaux bu tespiti yaparken ceza hukukunda kullanılan ilk *vadimonium* örneklerinin özel hukuk alanında ortaya çıkan *vadimonium*'dan çok sonraki bir tarihe rastladığı bilgisine dayanır. Kamu hukuku alanında bilinen ilk *vadimonium*'un ölüm cezasını gerektiren bir suçtan yargılanan bir kimseyle yapılan yargılamada hazır bulunacağı taahhüdü olduğu sanılmaktadır (**Fliniaux**, s. 619). *Vadimonium* uygulamasının ceza hukuku alanında görüldüğü ve yerleştiği olay Bacchanales suikastıdır. Bamilcar olayında ise yabancılara karşı açılan davalarda bu kişilerin davalarda hazır bulunacaklarına dair bir taahhütte bulunmaları ile *vadimonium* uygulaması gelişme kaydetmiştir. Bu olaylar için bkz. **Fliniaux**, s. 619.

güven altına alınmış olur, davalının sonraki yargılamaya katılmayarak davayı sonuçsuz bırakma riski saf dışı edilmiş olurdu. Zira, *vadimonium* ile sonraki yargılamada hazır bulunacağını taahhüt eden davalı, bu taahhüdün gereğini yerine getirmeyecek olursa bir miktar para ya da ceza ödemesi ile karşı karşıya kalır ve böylece davacı, davası sonuçsuz kalsa bile bu ödeme ile tatmin edilmiş olurdu. *Vadimonium*, yapısı gereği sadece davacıya değil, davalıya da pek çok menfaat sağlayan bir kurum olmuştur. Her nasılsa aynı gün içinde sonuçlandırılmayan yargılamalarda, sonraki mahkeme gününe kadar davalının davaya hazırlanması, tanıklarını toplaması, delillerini ortaya koyması; her şeyden önce, tüm bunlar için zaman kazanması *vadimonium* sayesinde mümkün olabilmıştır²².

II. *Vadimonium*'un Hukuki Niteliği

A. Hukuki Nitelik Sorunu

Vadimonium'un davalının magistra huzuruna çıkmasını sağlama aracı olduğu geleneksel olarak kabul edilmekle birlikte bundan ne tür bir borç doğduğu meselesi ve en önemlisi, hukuki niteliği konusu henüz tartışmalıdır. Yeniden yapılacak bir yargılamada davalının hazır bulunacağını söz vermekle *vas*'ın hangi hukuki rolü²³ üstlenmiş olabileceği konusunda değişik fikirler ileri sürülmekle birlikte tartışma temelde üç olasılık etrafında dönmektedir: *Vas*'ın bir rehine olduğu iddiası, *vas*'ın davalının yerini aldığı iddiası ya da *vas*'ın, tüm bunlardan ayrı olarak bir garanti veren sıfatına sahip olduğu düşüncesi²⁴.

Vas'ın bir rehine olarak algılanıp algılanamayacağı ya da en azından ilk uygulama şekliyle bir rehine olup olmadığı meselesi, rehinenin hemen hemen tüm ilkel hukukların en eski kurumlarından biri olmasıyla paralellik arz eder. İlk teminat biçimlerini rehine kurumuna dayandırma çabası, *vas*'ın ilk biçiminin de rehine olabileceği fikrini akla getirmektedir²⁵. Diğer taraftan kanaatimizce rehine olasılığını akla getiren en önemli etken, davacının, kendisine vaat edildiği gibi davalıyı belli gün ve yerde magistra karşısında hazır bulmaması halinde *vas*'ı takip edecek olması ve bu takibin de doğal olarak o sıralarda *manus iniectio*²⁶'ya göre yapılacak olması ve böylece *vas*'ın davalı yerine ikame edilerek dava sonucundaki mahkumiyete kendisinin uğramasıdır²⁷. Verdiği sözü tutamayan *vas*'ın davalının yerini alarak mahkum olmasını sonuçlayan *vadimonium*'un yapısı, rehine kurumunu akla getirirse de, bu düşünce fazla

²² **Fliniaux**, s. 621.

²³ *Vadimonium*'u salt ceza yargılamasında kullanılan bir kurum gibi dikkate alan bir görüş, Platon'un, *vadimonium*'u özel hukuk kurumu olarak ele alan metinlerinin varlığına rağmen *vadimonium*'a kamu hukuku kurumu niteliği atfeder. Bu görüş hakkında bkz. **Cuq**, s. 551.

²⁴ **Debray**, s. 527 vd.

²⁵ Bu görüş için bkz. **Debray**, s. 527-528.

²⁶ *Legis actio per manus iniectioem*; el koyma yoluyla icradır. Bir miktar para borcu olan ve bu para borcunu ikrar etmiş ya da bu borçtan dolayı mahkum edilmiş olan kimse-nin şahsı üzerinde icraya geçilmesidir. İlk olarak suçüstü yakalanan hırsıza uygulan-dığı düşünülen bu *legis actio* dava tipinin, *legis actio*'lar arasında en eskisi olduğu tahmin edilmektedir (**Umur**, Roma Hukuku, s. 537).

²⁷ Bu konuda bkz. **Fliniaux**, "*Vadimonium*", s. 619.

taraf tar toplayamamıştır. *Vadimonium* kurumunu rehine olarak kabul etmeyen Debray'a göre, ilk teminat biçimlerinin borçlunun kendisini alacaklıya teslim etmesi şeklinde görülen rehine kurumu olduğu kabul edilse bile bu durum *vas*'i da mutlaka bu kategori içine sokmayı gerektirmez. Ayrıca Platon'un çağında *vas*'in bir rehine olarak algılandığına dair hiçbir işaret yoktur²⁸. *Vadimonium*'un rehine kurumu olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği noktasında biraz daha farklı bir gerekçe ile Debray'ı haklı buluyoruz. Çünkü rehine zorunluluk esasından yürüyen bir kurum iken *vadimonium* gönüllülük esasına dayanır. Rehine, hemen hemen tüm ilkel toplumların kişisel teminatlarının ortak karakteri olan müteselsil sorumluluk kavramı altında şekillenir. Birey kavramı gelişmemiştir ve bireyin sorumluluğu yerine aile veya sosyal grubun sorumluluğu söz konusudur. Bu durum kişisel teminatlardan doğan sorumluluğun da müteselsil olması sonucunu doğurmuştur. Teminat fikri aile üyelerinin dayanışması esasına üzerine temellenmiştir; bir aile ferdinin borcu diğer aile fertlerinin de borcudur, diğer aile fertleri de bu borçtan rızaları olsun veya olmasın sorumludurlar. Dolayısıyla borçlanma iradesine sahip olmadıkları halde diğer aile üyeleri de borcun hem asıl borçlusunu hem de garanti edenidirler. *Vadimonium*'da ise rıza esastır; davalının yargılamada hazır bulunacağı sözünü veren kimse bu sözü bir anlaşmanın tarafı sıfatıyla verir, yoksa davalının borcundan onu müteselsilen sorumlu tutan bir hukuk düzeni söz konusu değildir. Borçlu olan bir aile ferdi kurtarmak için diğer aile fertlerinin kendilerini vicdanen sorumlu hissederek *vadimonium* anlaşmasına taraf olmaları olasılığı düşünülse bile bu, onlara zorunlu olarak getirilen bir sorumluluk değil, sadece onları bu yola iten bir saiktir. Zor durumda olan aile ferdi kurtarmak adına olsa bile, *vadimonium*'a taraf olup olmamak tamamen kişinin iradesine bağlıdır²⁹.

Vas'in davalının yerini aldığı düşüncesi de hukuki niteliği tespit bakımından bizi yanlış bir sonuca götürür. Bu düşüncenin ortaya çıkmasına temel teşkil eden dayanak *vas* ile ilgili metinlerde kullanılan ve "başkasının yerine" anlamına gelen "*pro altero*" sözcüğüdür³⁰. Oysa sadece bu edattan yola çıkarak *vas*'in borçlunun yerine ikame edilen bir kişi olduğu sonucuna varılamaz. Praepositio "*pro*" sadece yerine anlamında değil, "lehine" anlamında da kullanılır. Bu durumda "*pro altero*" yu "başkası yerine" değil, "başkası lehine" olarak çevirmek daha uygun olur. Bir kimsenin başkasının borcunu tamamen kendi üstüne alması anlamına gelecek "başkası yerine borçlanma" ile başkasının borcunu üstlenmeksizin, onun borcu yanında kendisinin de borç altına girdiği "başkası lehine borçlanma"nın anlam olarak birbirinden ne kadar uzak olduğu açıktır³¹.

²⁸ Debray, s. 529.

²⁹ Kişisel teminatların gelişimi, dönüşümü ve türleri hakkında bkz. Godding, Philippe, "Les Sûretés Personnelles dans les Pays-Bas Méridionaux du XI. au XVIII. siècle", Recueils de la Société Jean Bodin pour l'Histoire Comparative des Institutions 1971, Cilt: XXIX/2, Moyen Age et Temps Modernes, s. 268 vd.

³⁰ Örnek olarak bkz. Cicero, *Epistulae ad Brutum*, i, 18, 3 [(Çevrimiçi) <http://www.thelatinlibrary.com/cicero/adbrutum.shtml> (27.09.2010)].

³¹ Debray, s. 528. Yazar "*pro*" edatının Cicero'nun çağında ve daha önceki çağlarda "yerine" anlamından ziyade "lehine" anlamında kullanıldığına dikkati çekmektedir.

Hukuki niteliği belirlerken *vas*'ın ilk iki görüşten farklılaşmış bir garanti veren sıfatına sahip olduğu düşüncesi çerçevesinde ileri sürülen en çarpıcı görüş ise *vas*'ın kefil sıfatına sahip olduğudur. Görüşün sahiplerinden Biscardi, *vas*'ın kefilin işlevini icra ettiğini ve davalı, yargılamaya tekrar katılmayacak olursa davacının karşısında bir muhatap bulabilmesi adına, bu taahhüdün mutlaka başkası tarafından yapılması gerektiğini savunur³². Bu görüşün karşısında yer alan Debray'a göre, *vas*'ın kefillerin ortaya çıktığı bir dönemde uygulamaya geçtiğini söylemek çok zordur. Çünkü bu kuruma davalının davada hazır bulunmasını gerektiren bir çağda ihtiyaç duyulması nedeniyle *vas*, kefalete göre çok daha geç bir dönemde ortaya çıkmıştır³³. Hemen belirtelim ki biz de *vas*'ın kefil niteliğine sahip olduğu düşüncesini paylaşmıyoruz. Kefil, asıl borçlunun borcunu ödeyeceğini taahhüt ederek bir ifa garantisi yüklenir; oysa *vas*, borçlu olduğu iddia edilen kişinin borçlu olsun veya olmasın davada hazır bulunacağını garanti eder, davalının borçlu olup olmadığı ya da borcunu ödeyip ödemeyeceği ayrı bir sorundur. Ancak bu noktada şu sorun ortaya çıkar: *Vas*, her ne kadar davalının yargılama esnasında ikinci kez hazır bulunacağını taahhüt etse de, bu taahhüdün gereğini yerine getiremediği ve davalıyı magistra huzuruna çıkarmayı başaramadığına bir miktar para ödemesi ile karşı karşıya kalacaktır. *Vadimonium*'un hükümlerini açıklarken ayrıntılı olarak değineceğimiz için, burada kısaca temas etmekle yetiniyoruz ki ödenecek para, dava konusu şeyin değerinden daha az olamayacak ve çoğu zaman davacının davalıdan istediği şeyin tutarına eş değer olacak ve davacı sanki alacağına kavuşmuş gibi tatmin edilmiş olacaktır. Bu durumda acaba *vas*, ifanın garantisini de vermiş gibi varsayılarak kefil sıfatına sahip olmayacak mıdır?

Doğru cevabı bulmak yeterince güç bir sorun iken, Varro'nun *vadimonium*'u benzer kurumlarla karşılaştıran *De Lingua Latina*'sının 6. kitabının 74. paragrafında *vas*'ı "*sponsor*" sözcüğü ile birlikte anması, ancak *sponsor*'dan ne kastettiğini belirtmemesi bu güçlüğü bir kat daha arttırmıştır. Zira metinde Varro, *vas*'ı *sponsor* ve *praes* ile karşılaştırmakta, farklarını belirtmektedir. Ancak *sponsor*'dan ne anlaşılması gerektiğini açıklamamaktadır. *Sponsor* sözcüğü ile ne kastettiğine dair hiçbir sinyal vermeyen Varro, aynı kitabın 69. paragrafında *sponsor*'u taahhüt eden kimse olarak tanıtmaktadır³⁴. Buna göre *sponsor* taahhüt etme işinin sahibi, taahhüt etme eylemini gerçekleştiren kişidir. Buradaki taahhüt ise, hiç şüphesiz geniş anlama gelmekte olup sadece kefil olan *sponsor*'ların değil, kefil dışında kalan *sponsor*'ların taahhütlerini de içerir. O halde Varro, kitabın 74. paragrafında *sponsor* sözcüğü ile ferî borçlu olan kefil *sponsor*'ları mı kastetmiştir? Yoksa her türlü taahhüt eyleminin sahibi olan asli *sponsor*'lara mı işaret etmek istemiştir? Başka ifadeyle Varro, bu metinde *sponsor*'a teknik bir anlam yükleyerek *vas*'ı kefil *sponsor*'larla mı karşılaştırmaktadır yoksa *sponsor* sözcüğünü tıpkı kitabın 69. paragrafında olduğu gibi belli bir taahhüde özgülemekten "*spondere* (taahhüt etmek)" işinin sahibi olarak geniş anlamda mı kullanmıştır? Bu soruya verilecek cevabın önemi şu noktada ortaya çıkmaktadır: Eğer Varro, *De Lingua Latina*

³² **Biscardi, A.**, "Obligatio Personae et Obligatio Rei dans l'Histoire du Droit Romain", RHD 1992, 4. sèrie, Vol. 70, s. 189; **Umur**, Roma Hukuku, s. 529.

³³ **Debray**, s. 527.

³⁴ **Debray**, s. 540.

VI, 74'de de 69.paragrafta olduğu gibi teknik anlamı olmayan her türlü taahhüt etmek fiilini kastetmişse *vas*'ı kefil anlamındaki *sponsor* ile karşılaştırmıyor demektir ve bu durumda *vas*'ın kefile bağlantısı ya da benzerliği -belki- kurulabilir.

Varro, De Lingua Latina VI, 74 şöyledir:

Sponsor et praes et vas neque idem, neque res a quibus hi, sed e re simili. Itaque praes qui magistratu interrogatus, in publicum ut praestet; a quo et cum respondet, dicit praes. Vas appellatus, qui pro altero vadimonium promittebat. Consuetudo erat, cum reus parum esset idoneus inceptis rebus, ut pro se alium daret; ...

Sponsor, praes ve vas ne aynıdırlar ne de onlar tarafından (üstlenilen) işler, fakat benzerdirler. Buna göre halk önünde temin ettiği için magistra'nın sorguladığı *praes*'tır ki mahkemeye çıktığı zaman onun tarafından *praes* denir. *Vas* olarak isimlendirilen kişi başkasının yerine *vadimonium* vaat ediyordu. Gelenekti, hazır bir davalı başkasının vereceği şeyi kendisi taahhüt ettiği için (henüz) üstlenecek bir davalıdan daha uygundu;...

Metinde *vas, praes* ve *sponsor* olmak üzere üç hukuki kurum arasında bir karşılaştırma yapılmakta ve her üçünün de benzer, ama farklı kurumlar oldukları vurgulanmaktadır. Her üç kurumun da ortak özelliğinin başkası lehine yükümlenmeler olduğuna işaret edilmekte, diğer taraftan her birinden doğan borcun farklı olduğuna dikkat çekilmektedir. Metnin devamında *vas* ve *praes*'in tarifine yer verilerek *vadimonium* üzerine bir değerlendirme yapılmaktadır³⁵.

Metnin konumuz açısından önemi ilk cümlelerde belirir. Zira *vas*'ın kefil ve buna paralel olarak *vadimonium*'un da kefalet olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği meselesi ve bu meselede Varro'nun *sponsor* sözcüğüne hiçbir teknik anlam yüklemeyerek yarattığı karışıklığa çözüm, Debray'a göre, ancak ilk cümlelerden hareketle bulunabilir³⁶. Metinde *praes*, devlete karşı alacağın garantisini veren kişidir. *Vas*, başkası lehine *vadimonium* taahhüdünde bulunan kişidir. Yazara göre bu karşılaştırmada teknik bir anlam yüklenmediği için *sponsor* eksik kalmıştır. Yazar, Varro'nun *sponsor* sözcüğünü açıklamada sessiz kalmasının nedeninin kolay anlaşamadığını, bu özensizliğin belki bir kısaltma, özet yapma çabasından ileri geldiğini belirtir³⁷. Ancak şu bir gerçektir ki, Varro'nun *sponsor* sözcüğüne verdiği anlam De Lingua Latina VI'nın 69. paragrafında gizlidir. Debray'a göre bu metinde Varro, *sponsor*'u "taahhüt etme" işini yapan kişi olarak görür ve bu taahhüt, kefaletten *constitutum debiti*³⁸ ye kadar her türlü taahhüt olabilir; bu kullanımında *sponsor* geniş anlamındadır. Varro, kefalete özgü *sponsor*'dan bahsetmek için ise

³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Debray**, s. 536 vd.

³⁶ **Debray**, s. 528 vd.ile s. 547.

³⁷ **Debray**, s. 541.

³⁸ *Constitutum debiti alieni*, bir kimsenin başkasına ait bir borcun kesin bir vadede ödeneceğine dair alacaklı ile yaptığı bir anlaşmadır. **Umur**, Lügat, s. 47. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Karadeniz, Özcan**, Klasik Roma Hukukunda Constitutum Debiti, Ankara 1968, s. 1 vd.

“*consponsus*” ifadesini kullanır³⁹. *Consponsus*, kefalet taahhüdünde bulunan ferî borçlu yani kefilin ta kendisidir. De Lingua Latina VI, 74’de bahsedilen *sponsus*, aslında De Lingua Latina VI, 69’un *consponsus*’udur. Zira De Lingua Latina VI, 74 bir karşılaştırma metni olduğuna göre her türlü taahhüdü içine alan geniş anlamda bir *sponsor* ile değil, teknik bir anlam yüklenerek diğerlerinden kesin çizgilerle ayrılan belli bir kurumun ismi olmuş, *sponsor* ile karşılaştırılabilir; aksi takdirde kurumlar arası karşılaştırma yapılan bir metinde karşılaştırılan kurumlardan birinin yokluğu şokunu atlatmak kolay olmaz⁴⁰. Metnin bu analizi bize şunu kanıtlamaktadır ki *vas*, kefil anlamındaki *sponsor* ile de karşılaştırılmakta ve kefilden farklı olarak algılanmaktadır. Bu durumda *vas* ile kefil, bir başka açıdan ifadeyle *vadimonium* ile kefaleti eş anlamlı kurumlar olarak ele almak mümkün değildir.

Vas ile kefil arasındaki sınırları çizmek için şu soruya verilecek cevap da önemlidir: Acaba *vas*, kimin *vas*’ıdır? Davalının *vas*’ı mıdır yoksa borçlunun *vas*’ı mıdır? “Davalının *vas*’dır” cevabı henüz mahkumiyet almamış, sadece borçlu olduğu iddia edilen bir kişinin davada hazır bulunacağını taahhüt edildiği anlamına gelir ki burada *vas*, sadece davalının hazır bulunacağını taahhüt etmiş olur, yoksa davalının mahkum olduktan sonra borcunu ödeyeceğinin garantisini vermiş olmaz. Oysa borçlunun *vas*’ı olmak, onun davada hazır bulunarak bir anlamda borcunu ödeyeceğinin garantisini vermek demek olur ki bu durum *vas*’ı ifa garantisine ve dolayısıyla kefalete yaklaştırır. Bu sorunun cevabını bize vermesi gereken Varro’nun De Lingua Latina’sının VI, 74’ünün metni hiçbir sonuca ulaşmaya izin vermeyerek bize ikinci bir şok yaşatır. Metnin bu konudaki eksikliğini özellikle dile getiren Debray, çözümü *mancipatio*’lu satışlara hakim olan ilkelere gitmekte bulmuştur.

Bugünkünden farklı olarak Roma Hukukunda alım satım sözleşmesinde alıcının borcunun *obligatio dandi* (verme borcu) olmasına karşılık satıcının borcu *obligatio faciendo* yani bir yapma borcudur⁴¹. Eğer satım konusu mal *res*

³⁹ “...*Hoc Naevius significat cum ait «consponsi»...*”. Varro, **De Lingua Latina**, vi, 69-73.

⁴⁰ **Debray**, s. 540-541.

⁴¹ Roma’da alım satım sözleşmesi günümüz hukukundaki gibi rizai sözleşme olmakla birlikte, ilk zamanlarda rızai sözleşme olarak başlamamıştır. Nitekim ilk devirlerde alım satım sözleşmesi tasarrufi işlem konumundadır. Bunun temel nedeni, basılmış paranın olmaması yüzünden malın karşılığının ne olduğunun tespitinin, ancak terazinin bir kefesine malın, diğer kefesine maden külçesinin konularak ağırlığının ölçülmesi suretiyle yapılıyor olmasıdır. Maden külçeleri satıcıya, mal ise alıcıya verilerek mülkiyet nakledilmiş olurdu. Henüz On İki Levhadan önce, basılmış para bulunarak kullanılmaya başlandı ve artık malın değerini belirlemek için maden külçesi ile tartmaya lüzum kalmadı, onun yerine basılmış para verilmeye başlandı. Ancak geleneklerini çabuk terk edemeyen Romalılar bu şekli muameleden kolay vazgeçemediler ve alım satım, *per aes et libram* olarak yapılmaya devam etti. Ödenen basılmış paralar ise, fiili olarak yapılan bir ödeme olup borcu sona erdirmezdi, borcun sona ermesi için *per aes et libram* işlemin yapılması gerekirdi. *Per aes et libram* işlem *mancipatio* olarak adlandırılıp basılmış paranın bulunmasıyla, artık maden külçesi ile tartılmak suretiyle yapılmasa da şeklen devam ettirilmiştir. *Per aes et libram*’ın sembolik olarak devam ettirilmesinde elbette ki Romalıların *solutio* (ifa) kavramına verdikleri anlamın da büyük payı vardır. Romalılar, borcun ifa edilmiş sayılması için fiili olarak bir ödemenin yapılıp yapılmadığı ile ilgilenmezler, daha ziyade borcun doğumuna sebep olan işlemin tersi ve fakat aynı

*mancipi*⁴² ise, *mancipatio* ya da *in iure cessio* denilen şekilsel bir tasarrufi işlemle; *res nec mancipi*⁴³ mal ise, basit bir elden alıp verme işlemi olan *traditio* (teslim)⁴⁴ ile devredilirdi. Dikkati çeken nokta, satıcının sadece mülkiyeti nakil işlemlerini yapmakla yükümlü olup mülkiyeti bizzat nakletmiş olmasına gerek olmamasıdır. Bu durumda mülkiyeti nakil işlemlerini yapmış, ancak yine de mülkiyeti nakledelememiş olmasının bir önemi olmaz, işlemleri yapmış olmakla borcundan kurtulurdu. Hatta satıcının, mülkiyeti nakil işlemlerini yapmakla dahi yükümlü olmadığı ve onun borcunun, bir *traditio possessionis* veya *vacuam possessionem tradere* olarak ifade edilen malın rahat zilyetliğini sağlama borcundan başkası olmadığı kabul edilmiştir⁴⁵. Buna göre satıcının, başkaları tarafından ihlal edilmeyecek bir zilyetliği sağlaması borcun ifası için yeterlidir. Eğer zilyetlik, başkaları tarafından ihlal edilecek olursa satıcı, borcunun gereğini yerine getirmemiş demektir ve bu durumda satıcının zapta karşı teminat borcu ortaya çıkar. Elindeki mal üçüncü kişi tarafından zapt edilen alıcı, açılan davada satıcıdan kendisine yardım etmesini isterdi; eğer yardım talebi kabul edilmeyecek olursa alıcı, satıcıya karşı *actio auctoritas* denilen bir dava açarak satıcıyı malın bedelinin iki katını ödemeye mahkum ettirirdi⁴⁶.

Doktrinde kabul edildiğine göre⁴⁷ *mancipatio*'lu satışlarda *vas* satıcı tarafından sağlanacaktır. Aynı zamanda *auctoritas* yükümü altında olan satıcının bu yükümlülüğünü yerine getirebilmesi zapttan dolayı alıcıya karşı açılan davada alıcının davada hazır bulunacağını taahhüt etmesine bağlıdır. Bu durumda satıcı, biri *auctoritas* borçlusu diğeri *vas* olmak üzere iki sığata birden sahip olur. Borçlu sıfatını taşıyan satıcının aynı zamanda *vas* olması *vadimonium* taahhüdünün borçlu tarafından yapılması gerektiği düşüncesini akla getirir. Bu ise *vas*'ın asıl borcun ifasını da garanti ettiği sonucuna götürerek *vas*'ı kefile yaklaştırabilir. Fakat şu noktayı unutmamak gerekir ki satıcı, alıcı için *vas* sıfatıyla bir teminat vermiş olsa bile borcun ifasını değil, sadece

---

yönde bir başka işlemin yapıp yapılmadığına bakarlardı. Dolayısıyla fiili olarak ödeme yapılmasa, yani basılmış para ödenmese bile *mancipatio* yapılmışsa borçlar ifa edilmiş sayılırdı. Ancak zamanla fiili ödemenin borcu sona erdirdiği anlayışına ulaşılmış ve *mancipatio*, sadece mülkiyeti nakleden bir işlem halini almıştır. Böylece alım satım ile mülkiyetin naklinin birbirinden ayrılarak alıcının borcu semeni ödeme borcu, satıcının ise mülkiyeti nakil muamelelerini yapma borcu olmuştur (**Rado, Türkan**, "Alım Satım Bahsinde Roma Hukuku Prensiplerinin Hukukumuzda Tesiri", A. Samim Gönensay'a Armağan, İstanbul 1955, s. 500 ve s. 502).

⁴² *Res mancipi-res nec mancipi* eski ve klasik hukuk devirlerinde eşyanın tabiatı icabı yapılan en tipik mal ayrımıdır. Önemli kabul edilen *res mancipi* mallar grubuna İtalya'daki araziler ve binalar, köleler, atlar, fil ve deve hariç yük ve çeki hayvanları girer. Bunlardan başka köy taşınmaz irtifakları; *via*, *iter*, *actus* denilen geçit irtifakları ile *aquaeductus* olarak bilinen su irtifakları girer. *Res mancipi* mallar dışında kalanlar *res nec mancipi*'dir (**Erdoğan, Belgin**, Roma Eşya Hukuku, İkinci Basım, İstanbul 2003, s. 6 vd.).

⁴³ *Res nec mancipi*; *res mancipi* mallar dışında kalan tüm mallardır (**Erdoğan, s. 6**).

⁴⁴ *Traditio* hakkında bkz. **Erdoğan, s. 63** vd.

⁴⁵ **Rado**, s. 504.

⁴⁶ **Rado**, s. 504; **Erdoğan, Belgin**, "Usus Auctoritas ve Aeterna Auctoritas", Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi 1972, Yıl: 6, S. 9, s. 110 vd.

⁴⁷ Bu konuda bkz. **Debray**, s. 548.

davalının davada hazır bulunacağını teminatını vermiş olur. Çünkü satıcı *auctor* taahhüdünde bulunsa bile zapt nedeniyle alıcıya karşı açılan davada *auctor* vermek zorunda değildir. *Auctor* vermemekten dolayı kendisine karşı alıcı tarafından daha sonra açılacak bir *actio auctoritas* ve burada dava konusu şeyin değerinin iki katını ödeyerek cezalandırılmayı pekala göze alabilir. O halde satıcının, *vadimonium* taahhüdünde bulunması *auctor* borcunu da ifa edeceği anlamına gelmez⁴⁸. Bu durumda denilebilir ki *vas*'ın mutlaka satıcı tarafından verilmesine gerek yoktur, satıcıdan başkası da *vas* sağlayabilir.

Hukuki nitelik sorununda yapılan tüm tartışmalar ve eleştiriler kurumun benzer hukuki kurumlardan ayrılmasında ve özelliklerinin ortaya konmasında yararlı olmakta, fakat kurumun hukuki niteliğini tam olarak tespit edememektedir. Kanaatimizce *vadimonium* taahhüdü her şeyden önce geniş anlamda bir spondere (taahhüt etmek) faaliyetidir ve *vas*, geniş anlamda bir *sponsor* (taahhüt eden) dur. Bu anlamda *sponsor* elbette asli borçlu sıfatını taşır. Diğer taraftan günümüzün feri borçlusu kefil karşıladığı kabul edilecek olan dar anlamda *sponsor* ise, *vas* kavramından uzaktır. Kefil, asıl borcun ifasına yönelik bir garanti verirken *vas*, davalının bir davranışını taahhüt etmekte, davada hazır bulunacağını garanti etmektedir⁴⁹. Davada hazır bulunmama, tamamen davalının iradesine tabi bir davranış olup davalının hangi hareket tarzını benimseyeceği baştan bilinemez. Bu bilinmezlik *vas* açısından bir risktir ve bu riski asıl dava konusu şeyden bağımsız olarak taahhüt etmektedir. Zira, davalı davada hazır bulunamayacak olursa *vas*, davacıya verdiği sözün gereği olarak bir miktar para ödemekle yükümlü tutulacaktır. Roma hukukunda teminat kurumlarının özellikle de ilk dönemlerde birbirinden kesin çizgilerle ayrılmaması, kurumun hukuki niteliğinin tespitini güçleştirirse de, kanaatimizce burada adı konmamış ve kendine özgü bir garanti sözleşmesi ya da başka ifadeyle, bağımsız olarak belli bir riskin üstlenildiği garanti sözleşmelerinin çok basit bir örneği vardır⁵⁰.

B. Vadimonium'un Benzer Hukuki Kurumlardan Ayrımı

1. Vadimonium'un Vindex'ten Farkı

Davalının mahkemede hazır bulunmasını sağlayan araçlardan biri olan *vindex*, bu özelliği ile *vadimonium*'a çok benzeyen, fakat hukuki yapı olarak ondan tamamen ayrı bir kurumdur. *Vindex*, Roma yargılamasının gerek *legis actio* gerek *formula* usulünü kapsayan dönemde, mahkemeye çağrılan ancak çağrıya hemen karşılık veremeyecek bir davalının, o gün hazır bulunmasa bile

---

⁴⁸ *Vas*'ın satıcı tarafından değil, alıcı tarafından sağlanması gerektiği yolundaki düşünce için ve Varro, **De Lingua Latina**, vi, 74'ü *mancipatio*'lu satışlarla ilişkilendirerek karşıt görüşleri ve eleştirileri değerlendiren açıklamalar için bkz. **Debray**, s. 543 vd. ile özellikle s. 548 vd. ve s. 555-562.

⁴⁹ *Vadimonium*, *vindex*, *praedes*, *sponsio* gibi tüm hukuki ilişkilerde başkası lehine borçlanma vardır. **Platon, Georges**, "Les Banquiers dans la Législation de Justinien", NRHD 1911, Tome 35, s. 166 vd. ile s. 176 vd.

⁵⁰ Garanti sözleşmesi kefaletin aksine bağımsız bir yükümlülük üstlenmeyi gerektirir. Zira kefalette borç, asıl borca bağlı iken, garanti sözleşmesinden doğan borç asıl borca bağlı değildir; asıl borç geçerli olsun veya olmasın garanti borcu geçerli olarak varlığını devam ettirir. Edouard Béguelin, "Porte-fort", FJS No: 769, s. 2.

saptanacak başka bir günde magistra huzurunda hazır bulunacağına dair üçüncü kişi tarafından verilen bir teminattır⁵¹. *Vindex*⁵², önceleri davalının ailesinden ya da kabilesinden seçilirken zaman içinde tüm üçüncü kişiler *vindex* olabilmeye başlamışlardır. Buradaki tek istisna ise, zengin kimseler içindir; fakir kimseler için tüm üçüncü kişiler *vindex* olabilirken, zengin kimseler için özel bir ayırım yapılarak herkesin *vindex* olmasına cevaz verilmemiştir. Zenginler o denli üst sınıf ve o denli seçkindirler ki, zengin bir kimseye ancak zengin bir *vindex* yaraşır.

Vindex'in en önemli işlevi, kendisine mahkemeye gelmesi yönünde davet yapılan bir davalının davete cevabını belirli bir güne kadar ertelemesi ve böylece davalıyı derhal magistra önüne gitmek külfetinden kurtarmış olmasıdır⁵³. Davalının söz verdiği günde magistra huzurunda bulunmasını sağlayamayan *vindex* bundan dolayı sorumlu tutulurdu⁵⁴.

Vindex uygulaması *in ius vocatio* aşamasında söz konusu olabileceği gibi borçlunun alacaklı tarafından zor kullanılarak magistra önüne götürüldüğü *manus iniectio* aşamasında da söz konusu olabilirdi. Bir miktar para borcunu ikrar eden veya bu para borcundan dolayı yakalanıp mahkum edilen borçlu, kararın icrası için zincirlenerek alacaklının evine götürülmekten ancak son anda *vindex*'in araya girmesi ile kurtulurdu. *Vindex*, *manus iniectio*'nin bir dava kalıbı olarak yerleşmesinden önce, alacaklının borçluyu zincire vurmamasına; *manus iniectio*'nin bir dava kalıbı olarak *legis actio*'ya yerleşmesinden (*legis actio per manus iniectio*) sonra da zincire vurmak için magistra'nın önünden alıp götürmesine engel olarak icrayı durdururdu⁵⁵.

Tıpkı *vadimonium*'da olduğu gibi hukuki niteliği çok tartışmalı olan *vindex*'in⁵⁶ hukuki faaliyeti tam olarak bilinmemektedir. Ancak şiddete şiddetle

⁵¹ Karadeniz Çelebican, s. 297.

⁵² Umur, Roma Hukuku, s. 528-529; Umur, Lügat, s. 223.

⁵³ Schwarz, Andreas B., Borçlar Hukuku Dersleri, Cilt: I, Çev. Bülent Davran, İstanbul 1948, s. 63.

⁵⁴ Karadeniz Çelebican, s. 297.

⁵⁵ Maria, Pierre, Le *Vindex* dans la *Legis Actio per Manus Iniectionem* et dans l'*In Jus Vocatio*, Paris 1895, s. 42 vd.

⁵⁶ Hukuki niteliği çok tartışmalı olan *vindex*'i anan kaynaklar ondan bir "kefil" gibi bahseder. Örnek olarak bkz. Schwarz, s. 63; Umur, Roma Hukuku, s. 528 ve s. 537; Çelebican, Roma Hukuku, s. 281; Girard, Paul Frédéric, *Manuel Élémentaire de Droit Romain*, 8. éd., (*huitième édition revue et mise a jours par Felix Senn*, Paris 1929, s. 1032 dn.3. Öte taraftan *vindex*'in bir temsilci olduğu ve bu özelliği ile *vindex* kurumunun, temsil yasağının söz konusu olduğu *legis actio* usulüne istisna teşkil ettiği ileri sürülmüştür. Bu görüşü savunan yazarlar için bkz. Maria, s. 48. Temsil fikrine karşı çıkan Maria, bir kurumun -özellikle de çok eski bir kurumsa- hukuki niteliğini anlayabilmek için ilgili sözcüğün kökenine gitmek gerektiğini söyler. Yazara göre *vindex* sözcüğündeki "-dex" hecesi "dico/dicere" den geliyor gibi gözükmektedir. "Vin" hecesi ise biraz daha karışıktır. Çünkü "veniam=venia/veniae", "hoşgörü, göz yumma, lütuf, iyilik, izin, af, suçu bağışlama"dan geldiğini söyleyenler olduğu gibi "venum=satılık" sözcüğünden geldiğini söyleyenler de vardır. Ancak baskın görüş, "vin" in "qui vim dicit" den geldiği, yani buradaki "vim" in "güç, şiddet, cebir" anlamındaki "vis" in çekimli hali olduğu yolundadır. Maria, s. 9. Bu durumda *vindex*'i "cebire cebirle karşılık veren kişi" olarak kabul etmek *vindex* kurumunun bünyesine daha uygun düşer. Çünkü *vindex*,

karşılık veren bir kişi olarak *vindex*'in davada davalıyı davacıya karşı aktif olarak savunduğu ve bu bakımdan yargılamaya bizzat dahil olduğu ve davalı yerine geçerek mahkemeye davetin haksız olduğunu kanıtlamaya çalıştığı ileri sürülür⁵⁷.

Davalının mahkemede hazır bulunmasını sağlayıcı nitelikleri ile *vindex* ve *vadimonium* birbirine çok benzemekle birlikte *vindex*, henüz mahkemeye davet aşamasında söz konusu olurken, *vadimonium*, başlamış olan yargılamanın aynı gün içinde bitirilememesi ve davalının tekrar mahkemeye getirilmesini sağlama zorunluluğunda ortaya çıkıyordu.

2. *Vadimonium*'un *Praes*'ten Farkı

Praes (ya da çoğulu *praedes*), devletle yapılan sözleşmelerden doğan alacakların teminatı olmak üzere Roma halkı adına magistra ile yapılan ve magistranın sorduğu soruya, sözleşmenin ifası ya da magistranın verdiği para cezalarının ödeneceği sözünü veren kimselerle kurulan anlaşmanın ismidir⁵⁸. *Municipium*'ların⁵⁹ tesis edilmesinden sonra bu sözleşmeler *municipium*'larla da yapılmaya başlanmış ve devletin yanı sıra *municipium*'lara da bu tür teminatlar verilmiştir. *Vas* ile *praes* 'ı birbirinden ayırmak oldukça kolaydır zira *vas*, bir gerçek kişiye sağlanan güvence iken *praes*, daima Roma halkına, yani devlete verilen bir teminatır. İkinci önemli fark, devlet, mahkumiyet konusu borcun ödenmesini *praedes*'ten doğrudan talep edebilir, oysa *vas*'tan talep edilecek olan, borcun ödenmesi ya da sözleşmenin ifası olmayıp mahkemede hazır bulunmaması halinde hükmedilecek bir miktar para borcundan ibaret olabilir⁶⁰.

---

borcunu ödeyemeyen borçlu üzerindeki cebir ve şiddeti kaldıran kişi görevini görmektedir. O halde *vindex*'in cebir ve şiddeti kaldıracak güçte olması gerekir ki şiddeti şiddetle def edebilsin. Bu bakımdan ilk haliyle *vindex*, şiddete şiddetle karşılık veren kişidir ve ne zaman ki *legis actio per manus iniectio* yerleşmeye başlamıştır, o zamandan itibaren yasal bir güce dayanan kişi haline gelmiştir. **Maria**, s. 8 vd.

⁵⁷ **Debray**, s. 558-559 dn. 1. Buna karşılık Umur aksi fikirdedir. Yazara göre; magistra huzuruna geldikten sonra davalı, kendi savunmasını kendi yapmalıydı; zira *vindex*'in davalıyı savunmak gibi bir yükümlülüğü yoktu. *Vindex*, davalının katlandığı ya da katlanacağı sonuçlarla sorumlu tutulamazdı; onun yaptığı şey sadece davalının davacıyı derhal takip etmesini önlemekten ibaretti. *Vindex*'in davalıyı derhal mahkemeye gitme zorunluluğundan kurtarması, davadan da kurtarmış olduğu anlamına da gelmezdi. Fakat bu sayede *vocatus*, davasını kendi lehine yürütebilmek için gerekli tedbirleri almak, mesela tanıklarını hazırlamak, delillerini toplamak gibi faaliyetler için zaman kazanmış olurdu. **Umur**, Roma Hukuku, s.529.

⁵⁸ Ayrıca bkz. **Umur**, Lügat, s. 164.

⁵⁹ *Municipium*; Cumhuriyet yönetimi sırasında merkezden idare edilmeleri güç olduğu için idari ve hukuki alandaki yetkiler kendilerine terk edilmiş, nispeten Roma'dan uzak yerlerdir. **Umur**, Lügat, s. 139.

⁶⁰ *Praedes*'in devletin verdiği sübvansiyonların bir sonucu olduğu tahmin edilmektedir. Zira devlet, ülkeyi yapılandırmak için gerçek kişilerle anlaşmalar yapardı ve bu anlaşmalar çoğu kez yabancı ya da köle ola kimselerle akdedilirdi. *Legis actio* usulünde yabancı ya da kölelerin davalarda taraf olma ehliyetleri olmadığı için çıkabilecek bir uyuşmazlıkta muhatap olarak bir Romalya ihtiyaç vardı. İşte *praedes*'in ortaya çıkmasının temel gerekçesi davada taraf olabilecek bir kişiyi sağlama düşüncesinden ibaretti. **Debray**, s. 528 vd. ve s. 529.

III. Vadimonium'un Şekli

Roma hukukunda *vadimonium* sözlü şekle tabidir. Ancak kaynakların şu anki durumuna göre *vas*'ların *vadimonium* yükümlülüğü altına girebilmek için hangi sözcük kalıplarını kullanmaları gerektiği somut olarak belirlenememiştir. Tahminlere göre *vadimonium* taahhüdünün sözlü şekli, hemen hemen tek borçlandırıcı işlemin *stipulatio*⁶¹ olduğu Roma eski hukuk uygulamasına da paralel olarak *stipulatio*'dur⁶². Buna göre *vas*, vaat ettiği gibi davalının magistra huzurunda hazır bulunmasını sağlayamayacak olursa kendisine karşı *stipulatio*'dan doğan dava (*actio ex stipulatu*) açılır ve zararı karşılayacak bir miktar parayı ödemesi istenirdi. Diğer yandan, belki zararı ispat güçlüğünden kurtulmak, belki borçluyu ifaya daha etkili zorlamak için bu *stipulatio*'ya ikinci bir ceza *stipulatio*'su da eklenebilirdi⁶³. Böylece *vas*, davalıyı magistra önünde hazır bulundurma yükümlülüğünü yerine getiremeyecek olursa, davacının kendisine karşı seçimlik olarak açabileceği *vadimonium stipulatio*'sundan doğan dava ya da ceza *stipulatio*'sundan doğan davaya maruz kalırdı. Ancak⁶⁴ davacı ile *vas* arasında ceza *stipulatio*'su yapılmamışsa, mahkumiyet doğrudan *vadimonium stipulatio*'suna dayanırdı. Gaius'un *vadimonium*'un şekli ile ilgili bir metinde bize söylediklerinden yola çıkarak⁶⁵ *vadimonium stipulatio*'sunun dört tipte yapılabileceği tahmin edilmektedir:

Gai. I. 4, 185 Fiunt autem vadimonia quibusdam ex causis pura, id est, sine satisfactione; quibusdam cum satisfactione; quibusdam iureiurando; quibusdam recuperatoribus suppositis, id est, ut qui non steterit, is protinus a recuperatoribus in sumam vadimonii condemnatur: eaque singula diligenter praetoris edicto significantur.

Gai.4, 185 Saf anlamda olan *vadimonium*'ların dışında da *vadimonium* yapılır, biri *satisfactione*'siz; biri *satisfactione*'lidir; biri yeminlidir; biri *recuperatoribus suppositis* ile, o (davalı), *recuperator*'lar tarafından derhal *vadimonium*'un miktarına mahkum edilir: ona sadece *praetor edictum*'unda özenle işaret edilir.

Metne göre *vadimonium*'lardan ilki sadece davalı tarafından yapılan⁶⁶ ve basit ve katı bir taahhüden ibaret olan *purum vadimonium* (saf *vadimonium*)'dir.

⁶¹ *Stipulatio*; eski hukuk zamanlarından itibaren sözlü şekle tabi, dar hukuk davası doğuran borçlandırıcı bir sözleşmedir. **Umur**, Lügat, s. 202.

⁶² **Karadeniz Çelebican**, s. 297 dn. 51.

⁶³ **Karadeniz Çelebican**, s. 297 dn. 51; **Fliniaux**, s. 620; **Umur**, Roma Hukuku, s. 565.

⁶⁴ **Umur**, Roma Hukuku, s. 565.

⁶⁵ Gai. I. 4, 185.

⁶⁶ *Legis actio*'lar döneminde davalının davada hazır bulunacağı taahhüdü üçüncü kişiler tarafından yapılırken *formula* usulünün olgunlaştığı dönemlerde bu taahhüt üçüncü kişiler yerine bizzat davalı tarafından yapılmaya başlanmıştır. **Fliniaux**, s. 618. Fikrimize göre bu durum garanti sözleşmesi işlevine sahip olduğunu düşündüğümüz *vadimonium*'un hukuki niteliğine etki etmez. Zira garanti sözleşmesinde herhangi bir teşebbüs ya da sözleşmeden dolayı zarara uğranmayacağı üçüncü kişiler tarafından taahhüt edilebileceği gibi bizzat borçlu tarafından da taahhüt edilebilir ve böylece borçlu, kendi edimine bağlı rizikoları güven altına aldığı bir garanti sözleşmesi (saf garanti sözleşmesi) kurabilir. **Yavuz, Cevdet**, Türk Borçlar Hukuku, Özel hükümler, 7. bsk., 7. bsk.'yi Hazırlayanlar: Cevdet Yavuz, Burak Özen, Faruk Acar, İstanbul 2007, s.

İkincisi *vadimonium, cum satisdatione* (*satisdatione*'li *vadimonium*) dir ki, bu *vadimonium*'un özelliği *vas*'ın taahhüdünün başka borçlular tarafından garanti edilmesidir. *Satisdatione*⁶⁷ sayesinde *vas*'ın taahhüdü başka kimseler tarafından garanti edilir ve *vas*, borcunu ifa edemeyecek olursa *vas*'ın garanti edeni durumundaki bu kişilere⁶⁸ başvurulurdu⁶⁹. Üçüncü tip *vadimonium iure iurando* tarzındaki yeminle güçlendirilmiş *vadimonium*'lardır. Bu türde, *vas*'ın taahhüdü *consponsus* olan ferî borçlular tarafında değil, bir yemin verdirilerek yine *vas* tarafından güçlendirilirdi⁷⁰. *Recuperatoribus suppositis* tarzındaki *vadimonium*'lar ise, araya giren *recuperatores*⁷¹ tarafından akdettirilen *vadimonium*'lardı. Sonuncusunda, *vadimonium* taahhüdüne aykırılık, *recuperatores*'lerin baştan sona tüm yargılama sürecine katılmaları ve böylece *vadimonium stipulatio*'sundan doğan yargılama sürecinde *in iure* aşamasını kaldırmaları ile çok hızlı bir biçimde cezalandırılırdı⁷².

IV. *Vadimonium*'ün Hükümü

Roma usul hukukunun özelliği gereği, tarafların katılımı ile başlayacak ve devam edecek olan yargılama sürecinde davalı tarafın magistra karşısında daima hazır bulunma yükümlülüğü *vadimonium* ile teminat altına alınır. *Legis actio*'lar döneminde üçüncü kişiler, formula döneminde ise davalının bizzat kendisi⁷³ tarafından sağlanan bu teminattan doğan borç davalının bir sonraki yargılamada hazır bulunması yükümlülüğüdür⁷⁴. Sonraki yargılamada hazır bulunma işini yerine getirecek olan kişi davalı olmasına rağmen bu borcun davalıya değil, *vas*'a yüklenmiş olması *vadimonium*'ün en ilginç yanıdır. Zira bu noktada nasıl olup da *vas*'ın başkasının iradesine bağlı bir davranışı yerine getireceği ve böylece borcundan kurtulacağı sorusu akla gelir. *Vas*'ın hür iradesi ile böyle bir taahhüt altına girdiği ve bunun sonuçlarına da kendisinin katlanması gerektiği savunulsa bile *vas*'ın bu borcu nasıl ifa edeceği sorunu akılları meşgul etmeye devam eder. Fikrimize göre *vas*'ın borcunu nasıl ifa edeceği sorununa çözüm, aslında *vas*'ın neyi yükümlendiği sorusuna verilecek

---

872 vd. Garanti sözleşmeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Reisoğlu, Seza**, Garanti Mukavelesi, Ankara 1963, s. 5 vd.

⁶⁷ *Satisdatio; stipulatio* ile borçlanmış esas borçlunun yanında, onun borcunun ödeneceğinin başka kimseler tarafından da teminat altına alınmasıdır. **Umur**, Lügat, s. 190.

⁶⁸ Fliniaux'a göre bu kimseler kefil niteliğindedirler, yoksa *vas*'ı garanti ettikleri için onlar da birer *vas* olmazlar. **Fliniaux**, s. 620.

⁶⁹ **Bonfante, Pietro**, Histoire du Droit Romain, Traduite par MM. Jen Carrère et François Fournier, 3. éd. (revue et augmentée), Paris 1928, s. 501.

⁷⁰ **Fliniaux**, s. 620.

⁷¹ *Recuperatores* ya ya *Reciperatores*; eski hukuk döneminde Romalılarla, Roma'ya bir anlaşma ile bağlı olan yabancı devlet fertleri arasındaki uyuşmazlıkları çözümleyen hakemlere verilen isimdi. Cumhuriyetin son yıllarından itibaren ise, üç veya beş kişiden kurulu ve özellikle praetor'ların ihdas ettikleri haksız fiillerden doğan uyuşmazlıkları çözmekle görevli mahkeme üyelerine *recuperatores* denilmeye başlanmıştır. **Umur**, Lügat, s. 180.

⁷² **Fliniaux**, s. 621.

⁷³ **Fliniaux**, s. 618.

⁷⁴ **Debray**, s. 525 vd.

cevapla bağlantılıdır. *Vas*, davalının hazır bulunma yükümlülüğünü taahhüt ederken gerçekte şu iki olasılıktan birini taahhüt etmiş olur: Ya davalıyı bu davranışa yöneltmek için çaba göstereceğini, başka deyişle davalıyı bir sonraki yargılamada hazır bulunmaya ikna için çalışacağını ya da davalının bir sonraki yargılamada hazır bulunmasını bekleyeceğini. Birinci durumda *vas*'ın tipik bir yapma borcundan bahsedilir ve davalıyı hazır bulunmaya ikna için gereken çabayı sarf ettiğini kanıtlayınca *vas* borcundan kurtulur, hatta bu çaba sonucunda davalı mahkemede hazır bulunmamış olsa bile sonuç değişmez. İkinci durumda ise *vas*'ın davalıyı ikna için çaba göstermesi yeterli değildir, ikna etme işini başarması da gerekir. Belirli gün ve yerde yeniden yapılacak yargılamaya davalının katılmasını sağlayamayan *vas*'a karşı ferî karakterdeki ceza *stipulatio*'sundan doğan davanın da açılabilir olması *vas*'ın borcunun karakteri bakımından fikrimize göre ikinci olasılığı güçlendirmektedir. Ceza eklenmeden yapılan *vadimonium stipulatio*'larında da yine davalının belli bir miktar para ödemeye mahkum edildiği tahmin edilmektedir⁷⁵. Bu durumda fikrimize göre *vas*'ın borcu bir yapma borcu değil, bir sonuç borcu, hatta bir garanti borcudur.

Vas, bir sonraki yargılamada davalının hazır bulunması tarzında görülen asıl borcunu ifa edemediği zaman, bir miktar para ödemeye mahkum edilir⁷⁶. *Vas*'ın ödemek zorunda olduğu miktarın toplamı, davanın niteliğine ya da uyuşmazlık konusunun önemine göre değişiyordu⁷⁷. Ancak *vadimonium*'un toplamı *depensi*⁷⁸ ve *iudicati*⁷⁹ davalarda uyuşmazlık konusunun değerine kadar yükselebilirdi. Bu, ödenecek tutarın dava konusu şeyin değerine göre göreceli olarak belirlenmesidir. Mahkumiyet miktarının belirlenmesinde ikinci bir yöntem, dava konusu şeyin değeri ne olursa olsun *vas*'ın ödeyeceği tutarın 100.000 sesters'i geçemeyeceğidir. Bu da *vadimonium* tutarının hesaplanmasında mutlak yöntemdir⁸⁰.

Vadimonium'un davası, her sözlü sözleşmeden doğan para borçları açısından olduğu gibi *actio certae pecuniae creditae*'dir⁸¹. *Cum satisfactione*'li *vadimonium*'larda davacı, *vas*'a karşı *actio certae pecuniae creditae* açmak ye-

⁷⁵ Bu tahmin için **Fliniaux**, s. 619.

⁷⁶ **Fliniaux**, s. 620. **Debray**'a göre *vas*'ın borcunun bir miktar para üzerine temellenmesi formula usulünün yerleşmeye başlaması ile olmuştur (**Debray**, s. 526; **Monier**, s. 27).

⁷⁷ **Bonfante**, s. 501.

⁷⁸ *Actio depensi*; Esas borçluya ödemde bulunan kefilin altı ay içinde tatmin edilememesi halinde esas borçluya rücu etmesine olanak sağlayan davadır (**Umur**, Lügat, s. 5).

⁷⁹ *Actio iudicati*; mahkum olduğu halde hakim kararını yerine getirmeyen kimseye karşı, formula usulünde açılan icra davasıdır (**Umur**, Lügat, s. 9).

⁸⁰ Gai. I. 4, 186; Ayrıca bkz. **Fliniaux**, s. 620; **Bonfante**, s. 501. Muhtemeldir ki *vadimonium stipulatio*'suna ikinci bir *stipulatio* ile ceza eklenmişse davacı, *vas*'a karşı *vadimonium stipulatio*'suna ya da ceza *stipulatio*'suna başvurmak hususunda seçimlik hakka sahiptir. Eğer ceza *stipulatio*'sunu tercih edecek olursa *vas*'ın ödemekle yükümlü olduğu tutar ceza miktarı ile aynı olacaktır.

⁸¹ *Actio certae pecuniae creditae*; *stipulatio*, ödünç veya yazılı sözleşmelerden doğan belli bir para alacağının takibini sağlayan davadır (**Umur**, Lügat, s. 3).

rine kefilleri takip ederek kefalet sözleşmesinden doğan davaları açabilirdi⁸². *Iureiurando*'lu *vadimonium*'da ise davalıya karşı ceza yargılama usulleri de getirilebilirdi. *Recuperatoribus suppositis*'de ise *actio certae pecuniae creditae* çok hızlı bir prosedüre tabi olup *in iure*'nin⁸³ tüm aşamaları kaldırılmıştı⁸⁴.

Legis actio'lar zamanında üçüncü kişiler tarafından sağlanan *vas*, *formula* ile birlikte davalının kendisi tarafından sağlanır olmuştur. Ancak davalının *vadimonium* yükümlülüğü altına girmekten kaçınması halinde praetor'un ona karşı hangi baskı aracını kullanacağı belirsizdir. Bir tahmine göre⁸⁵ *vindex*'i sağlayamayan kişiye karşı verilen *in factum* davaya benzer bir dava hakkının davacıya sunulmuş olması ile mesele çözüme kavuşmuştur⁸⁶.

---

⁸² Bununla birlikte kefilleri takibin kefalet sözleşmesi sınırları içinde yapılabileceğini kabul etmek gerekir. Başka deyişle, davacı, *vas* yerine *vas*'ı garanti eden kefilleri takip etmek isterse *vadimonium* değil, kefalet sözleşmesi hükümlerine göre hareket etmek zorundadır. Roma hukukunda kefalet hükümleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Tahiroğlu, Bülent**, "Roma Hukukunda Borcun Teminatlarından Kefalet", İÜHF, Cilt: XLII, S. 1-4'den ayrı bası, İstanbul 1977, s. 3 vd.; **Appleton, Ch.**, "Les Lois Romaines sur le Cautionnement", *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Sechszwanzigster Band, XXXIX. Band der Zeitschrift für Rechtsgeschichte, Romantische Abteilung*, s. 4 vd.; **Triantaphyllopoulos, Jean**, "La Legislation Romaine sur le Cautionnement", *RHD* 1961, 4. sèrie, Cilt: 39, s. 501-502.

⁸³ *In iure* aşamasının kaldırıldığı yargılama şüphesiz davacı ile davalı arasında görülmekte olan asıl dava değil, davalının hazır bulunamaması nedeniyle davacı tarafından *vas*'a karşı açılacak olan *vadimonium* davasının *in iure* aşamasıdır. Zira bu davanın davalısı bu defa *vas* olup, *vas* mahkemeye gelmeden önce *vadimonium* yargılaması başlamayacaktır. *Recuperatores*'lerin *vadimonium*'unda ise *in iure* aşaması kalktığı için *vas* hazır olmasa bile yargılamaya devam edilecektir. Fikrimize göre *recuperatoribus suppositis vadimonium* özellikle davalıların bizzat kendilerinin *vas* olmaya başladıkları *formula* usulünde büyük önem kazanmış olabilir. Çünkü davalının aynı zamanda kendi davasının da *vas*'ı olduğu düşünülürken, başka deyişle, davalının mahkemede hazır bulunacağı yine kendisinin taahhüt ettiği durumlarda bu taahhüdünü ifa etmeyecek olursa *vadimonium*'dan dolayı bir yargılamanın başlaması yine kendisinin hazır bulunmasına bağlı olacaktır. Kendi asli davasına katılmayan bir davalının *vadimonium* yargılamasında hazır bulunacağını söylemek ise çok zordur. Esas davanın görülmesini engelleyen davalıların *vadimonium* davasının da görülmesine engel olmaları manevraları ancak *in iure* aşamasının kaldırıldığı *recuperatoribus suppositis* ile püskürtülebilir.

⁸⁴ **Fliniaux**, s. 621.

⁸⁵ **Fliniaux**, s. 620.

⁸⁶ Fliniaux bu tahmini yaparken *vindex*'ler için tanınan *in factum* davadan bahseden Gai. I. 4, 46'daki " *in factum* olarak teklif edilen başka *formula*'lar da vardır" ifadesinden yola çıkmakta ve bu ifadenin kapsamına *vindex*'e benzerliği sebebiyle öncelikli olarak ve en fazla *vadimonium*'un uygun düştüğünü düşünmektedir. Gai. I. 4, 46: " *...Ceterae quoque formulae, quae sub titulo de in ius vocando propositae sunt, in factum conceptae sunt, velut adversus eum qui in ius vocatus neque venerit neque vindicem dederit; item contra eum qui ui exemerit eum, qui in ius vocaretur; et denique innumerabiles eius modi aliae formulae in albo proponuntur*". "...Keza beyannamenin «*de in ius vocando*» faslında *in factum* olarak teklif edilmiş başka *formula*'lar da vardır: mesela mahkemeye davet edilip de gelmemiş olan kimseye karşı veya mahkemeye davet edileni cebir ve şiddet kullanarak kurtaran kimseye karşı kullanılanlar gibi; bundan başka, bu türden birçok *formula*'lar beyannamede teklif edilmiş bulunmaktadır". Metnin çevirisi için bkz. **Schwarz**, s. 272-273.

Davalının mahkemede hazır bulunmaması üçüncü kişilerin kusurlu davranışlarından ileri geliyorsa praetor, davalıyı aksine davranışa teşvik eden bu kişilere karşı açılmak üzere davacıya bir *in factum* dava tanıyabilirdi⁸⁷.

Vadimonium taahhüdünün yerine getirilmemesi halinde asıl davanın nasıl etkileneceği konusu doktrinde tartışmalıdır. İleri sürülen bir görüş, Horace'ın bir şiirinde geçen "*perdere litem*" ifadesinden yola çıkarak asıl davanın kaybedileceği sonucuna varmıştır⁸⁸. Herzen ise, hukukçu olmayan bir şairin söylediği "*perdere litem*" ifadesinden tek başına bu anlamın çıkarılamayacağını savunur. Davacı, davalı mahkemede hazır bulunmadığı zaman, *actio pecuniae creditae* olması gereken bir davayı açacaktır. Fakat bu davada da *in iure* safhası yine tarafların varlığını gerektirir. Öte taraftan davalı, bu davanın da yargılamasına katılmayabilir ve bu olasılıkta artık davacı, daha önce yaşadığı acı tecrübe ile bir kez daha *vadimonium* yapılacak olmasından hoşlanmaz. Bu durumda davacı, hasmını magistra önüne getirmek için hangi güç uygunsu onu kullanacaktır. Ancak Herzen'e göre bu olasılıkta da yine *perdere litem*'den kastın *vadimonium*'dan doğan dava olduğu savunulamaz. Zira *perdere litem*'in geçtiği bu parçada aslında hiçbir davanın ismi verilmiş değildir, hangi davanın kaybedildiği açıklanmamıştır⁸⁹. Bu bilgiler ışığında *vadimonium*'a aykırılığın asıl davaya etkisinin ne olacağını kesin olarak bilmek kaynakların şu anki durumuna göre olanaklı gözükmemektedir.

V. *Vadimonium*'un Iustinianus Hukukundaki Dönüşümü

Vadimonium'un gözden kaybolmaya başlaması ve aslında bu gözden kayboluşun da tamamen yok olmayıp başka bir kuruma dönüşme şeklinde olması Iustinianus döneminden çok daha önceye rastlar. Formula usulünün sona ermesi ve özel mahkemeler düzeninin yerini olağanüstü mahkeme usulü olan *cognitio extra ordinem*'in alması ile *vadimonium* bir davet usulü olmaktan çıkıp *litis denuntiatio* haline dönüşmüştür⁹⁰. Iustinianus dönemine gelindiğinde

⁸⁷ Fliniaux, s. 620.

⁸⁸ Bu görüştekiler için bkz. Herzen, N., "Horace et le *Vadimonium* Desertum", NRHD 1911, Tome: 35, s. 147 vd. ile s. 153. Şiirin, saptanan yerde ve günde magistra önünde hazır bulunulmasından bahseden ilgili kısmında Horace kutsal yol üzerinde dolaşırken Bolanus isimli bir kimse yanına gelir ve sohbe başlar. Bolanus'tan canı çok sıkılan Herzen, ondan kurtulmak istese de başaramaz, bu sırada Bolanus, bir dava için praetor önünde olması gerektiğini hatırlar fakat davayı kaybetmek pahasına davaya gitmez, sohbe devam etmeyi tercih eder:

Ventum erat ad Vestae, quarta iam parte diei

Praeterita, et casu tunc respondere vadato

Debeat, quod ni fecisset, perdere litem.

Şiirin ilgili kısmında bahsedilen kaybedilmesi göze alınan davanın asıl davadan başkası olamayacağı düşünülmüştür.

⁸⁹ Herzen, s.147 vd.

⁹⁰ Fliniaux, s. 622. *Litis denuntiatio*, özel mahkemeler düzeninde *in ius vocatio*'nun *cognitio extra ordinem* usulde yerini alan resmi bir ihbar şeklidir. Mahkemelerin özel mahkemeler olmaktan çıkarak devlet mahkemeleri haline dönüşmesi ile mahkemeye davet de davacı tarafından değil, devlet tarafından yapılmaya başlanmıştır. Umur, Lü-gat, s.128.

vadimonium ve *vindex* sözcükleri çizilerek bunların yerine *cautio iudicio sisti* sözcükleri ikame edilmiş ve bu tarihten sonra *vadimonium*'un yerini aynı anlama gelen *cautio iudicio sisti* almıştır⁹¹.

Vadimonim çalışmamızın başında da belirttiğimiz gibi Roma Hukuku'nun kendi bünyesinde dahi ilk hukuki yapısı ile gözden kaybolmuş, bugün artık herhangi bir kuruma tam olarak karşılık gelmesi söz konusu olmayan bir kurumdur.

Sonuç

Vadimonium, Roma hukukunda başlamış ancak aynı gün içinde bitirilemeyen ve bu sebeple ileri bir tarihe ertelenecek olan ikinci yargılamada da ilk yargılamada olduğu gibi davalının hazır bulunacağına davacıya söz verilmesidir. Bu söz hukuki ilişkinin tarafları dışında kalan üçüncü kişiler tarafından verilebileceği gibi davalı tarafından da verilebilir.

Roma'nın ilk devirlerindeki *legis actio* yargılamasının sahip olduğu katı şekilcilik anlayışının ortaya çıkardığı bir usul hukuku kurumu gözyle bakılan *vadimonium*'a *formula* zamanında da sıkça tesadüf edilir. Her iki usulde de *vadimonium*, tarafların magistra huzurunda hazır bulunması ile bir kez açılan fakat aynı gün içinde bitirilemediği için ertelenen davaların davalılarının ikinci yargılamaya katılmayarak davaları sonuçsuz bırakmaları tehlikesine karşı sağlanan önemli bir güvencedir.

Vadimonium taahhüdünde bulunan kişiler *vas* ya da *vades* olarak adlandırılır. *Vas* ya da *vades*'in hangi işlevi üstlenmiş oldukları, verdikleri söz ile nasıl bir borç altına girdikleri eldeki bilgi kaynaklarının şu anki durumuna göre sağlıklı tespit edilememektedir. Ancak yapılan tüm değerlendirmeler ve ileri sürülen görüşler birbirinden farklı olsa da tek bir ortak fikir etrafında buluşur ki bu da *vadimonium*'un Roma teminat hukukunun ilk ve temel kurumlarından biri olduğudur. Hukuki nitelendirme sorunsalında kurumun sınırlarını daha dar bir alana çekerken yaşanan görüş farklılıkları nedeniyle somut içerik belirlenemese de hemen hemen bütün dikkatler *vadimonium*'dan doğan borcun geniş anlamda bir garanti borcu olduğu noktasında toplanmaktadır.

Hukuki nitelendirme bakımından en fazla tartışılan konu *vas*'ın bir tür kefil işlevini karşılayıp karşılamadığıdır. Davalının mahkemede hazır bulunmasını temin eden bir kimsenin, teminat sınırlarının birbirinden kesin olarak ayrılmadığı Roma'nın ilk zamanlarında kefil olarak görülmesinde ve nitelendirilmesinde sakınca görülmemiştir. Bununla birlikte bizim fikrimiz, *vas*'ın kefil niteliğine ve işlevine sahip olarak yorumlanamayacağıdır. Her ne kadar Roma hukukunun ilk devirlerinde adı konmuş ve sınırları çizilmiş teminat kurumları görülse de bu kurumların birbirinden ayrı olarak ele alındığı, aralarındaki farklar dile getirilmede farklı hükümlere tabi tutulduğu bir gerçektir. Teminat kurumları arasındaki sınırların belirlenmediği ve bu nedenle her bir kurumun hükümlerinin ayrıntılı olarak tespit edilmediği kabul edilerek bunları ortak bir başlık altında ifade etmek gerekirse de bu ortak başlık kefalet sözleşmesi olmasa gerektir. Sadece borcun değil, belli bir davranış ya da tutumun da temin edildiği hukuki ilişkilere rastlandığına göre tüm teminat kurumlarını

⁹¹ D. 2, 11, 2. Ayrıca bkz. **Fliniaux**, s. 622; **Bonfante**, s. 502 dn. 12.

kendi çatısı altında toplayacak bu ortak kavram olsa olsa “geniş anlamda garanti borcu” kavramıdır.

Borcun ödeneceğine dair borçluya verilen garanti olarak teknikleşen kefalet daha çok borcun ifası garantilerini kapsadığından, davalının belli bir borcunu değil, sadece davada hazır bulunma davranışını taahhüt demek olan *vadimonium*'u bu kategori içinde değerlendirmek doğru olmaz. Şartları, hükümleri ve özellikleri dikkate alındığında *vadimonium*, borçlu olsun veya olmasın, yargılama sonucunda mahkumiyet alsın veya almasın, davalının belli bir davranışını temin eden Roma hukukunun kendine özgü geniş anlamda garanti sözleşmelerinden biridir.

Vadimonium sözlü şekle tabi olup *stipulatio* formunda yapılır. Borçluyu ifaya kesin olarak zorlamak ya da zararı ispat güçlüğünden kurtulmak amacıyla *vadimonium stipulatio*'suna bir ceza eklenebilir, bu durumda *vadimonium stipulatio*'sunun hemen arkasından bir ceza *stipulatio*'su da akdedilir.

Vas, *vadimonium*'dan doğan yükümlülüğünü yerine getirmeyecek olursa, başka deyişle davalı davada hazır bulunmayacak olursa bir miktar para ödemeye mahkum edilir. Ödenecek para uyuşmazlık konusu şeyin değerine kadar yükselebilir ya da ceza *stipulatio*'sunda kararlaştırılan ceza miktarı kadar bir mahkumiyet olabilir.

Formula usulünün sona ermesi ve özel mahkemeler düzeninin yerini olağanüstü mahkemeler usulü olan *cognitio extra ordinem*'in alması ile *vadimonium*, devlet tarafından davalıya yapılan resmi bir ihbar şekline bürünmüştür. Iustinianus hukukuna gelindiğinde ise *vadimonium*, başka sözcükler ve kurumlar ikame edilmek suretiyle gözden bütünüyle kaybolarak hukuk literatüründen tam olarak çıkmıştır.

Kaynaklar

APPLETON, Ch.: “Les Lois Romaines sur le Cautionnement”, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Sechszwanzigster Band, XXXIX. Band der Zeitschrift für Rechtsgeschichte, Romantische Abteilung, s. 1-48.

BÉGUELIN, Edouard: “Porte-fort”, FJS No: 769, s.1-6.

BISCARDI, A.: “Obligatio Personae et Obligatio Rei dans l’Histoire du Droit Romain”, RHD 1992, 4. série, Vol. 70.

BONFANTE, Pietro: Histoire du Droit Romain, Traduite par MM. Jean Carrère et François Fournier, 3. éd. (revue et augmentée), Paris 1928.

CUQ, Edouard: “*Intercessio*”, Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines (d’après les textes et les monuments), contenant l’explication des termes, Tome III, Partie I (H-I-J-K), Paris t. y.

DEBRAY, L.: “Le *Vadimonium* sous les Actions de la Loi”, NRHD 1910, Vol. 34, s. 521-563.

ERDOĞMUŞ, Belgin: Roma Eşya Hukuku, ikinci basım, İstanbul 2003.

ERDOĞMUŞ, Belgin: “*Usus Auctoritas* ve *Aeterna Auctoritas*”, Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi 1972, Yıl: 6, S. 9, s. 107- 117.

FLINIAUX, A.: “*Vadimonium*”, Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines (d’après les textes et les monuments), contenant l’explication des termes, Tome V (T-Z), Paris t. y., s. 618-622.

GIRARD, Paul Frédéric: Manuel Elémentaire de Droit Romain, 8. éd., (huitième édition revue et mise à jours par Felix Senn, Paris 1929.

GODDİNG, Philippe: “Les Sûretés Personnelles dans les Pays-Bas Méridionaux du XI. au XVIII. siècle”, Recueils de la Société Jean Bodin pour l’Histoire Comparative des Institutions, Cilt: XXIX/2, Moyen Age et Temps Modernes 1971, s. 263-364.

HERZEN, N.: “Horace et le *Vadimonium Desertum*”, NRHD 1911, Tome: 35, s. 145-157.

HUVELIN, Paul: Cours Elémentaire de Droit Romain, (La procédure, les personnes, les droits réels, les successions et donations publié par les soins de Raymond Monier), Paris, 1927.

KARADENİZ, Özcan: Klasik Roma Hukukunda Constitutum Debiti, Ankara 1968.

MARIA, Pierre: Le Vindex dans la Legis Actio per Manus Injectionem et dans l’In Jus Vocatio, Paris 1895.

MONIER, Raymond: Manuel de Droit Romain, Les Obligations, 5.éd., Paris 195.

ÖZTEK, Selçuk, “Roma Medeni Usul Hukukunun Ana Hatları: Törenden Şekle; Hususi Adaletten Devlet Adaletine”, İÜHFM 1985, Cilt: 51, S. 1-4, s. 335-371.

PETIT, Eugène: Traité Elémentaire de Droit Romain, 9. éd. (revue et augmentée), Paris 1925.

PLATON, Georges: “Les Banquiers dans la Législation de Justinien”, NRHD 1911, Tome 35.

RADO, Türkan: “Alım Satım Bahsinde Roma Hukuku Prensiplerinin Hukukumuzda Tesiri”, A. Samim Gönensay’a Armağan, İstanbul 1955, s. 498-512.

REİSOĞLU, Seza: Garanti Mukavelesi, Ankara 1963.

SCHWARZ, Andreas B.: Borçlar Hukuku Dersleri, Çev. Bülent Davran, Cilt: I, İstanbul 1948.

SUNGURTEKİN Özkan, Meral/**ÖZDEMİR TÜRKÖĞLU**, Gökçe: Roma Hukukundan Günümüze Medeni Yargılamanın Esasları, Ankara 2008.

TAHİROĞLU, Bülent/**ERDOĞMUŞ**, Belgin: Roma Hukuku Dersleri, Tarihi Giriş- Hukuk Tarihi-Genel Kavramlar-Usul Hukuku, Karadeniz Çelebican, **Özcan**: Roma Hukuku, Tarihi Giriş-Kaynaklar-Genel Kavramlar-Kişiler Hukuku-Hakların Korunması, Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Dokuzuncu Baskı, Ankara, 2004.

TAHİROĞLU, Bülent: “Roma Hukukunda Borcun Teminatlarından Ke-falet”, İÜHFM, Cilt: XLII, S. 1-4’den ayrı bası, İstanbul 1977, s. 3-20.

TRANTAPHYLLOPOULOS, Jean: “La Legislation Romaine sur le Cautionnement”, RHD 1961, 4. sèrie, Cilt: 39, s. 501-519.

UMUR, Ziya: Roma Hukuku Lügatı, İstanbul 1983, (Lügat).

UMUR, Ziya: Roma Hukuku, Tarihi Giriş-Kaynaklar-Umumi Mevhumlar-Hakların Himayesi, İstanbul 1984, (Roma Hukuku).

YAVUZ, Cevdet: Türk Borçlar Hukuku, Özel hükümler, 7. bsk., 7. bsk.'yı Hazırlayanlar: Cevdet Yavuz, Burak Özen, Faruk Acar, İstanbul 2007.